

Národní ústav duševního zdraví

aneb konec Psychiatrického centra v Bohnicích

CYRIL HÖSCHL

V areálu bohnické léčebny (dnes psychiatrické nemocnice) byl v r. 1961 založen Výzkumný ústav psychiatrický (VÚPs), kterému i po transformaci na Psychiatrické centrum Praha (PCP) patřily až do prosince 2014 pavilony 19 a 23 a provizorní „domeček“ v údolí bohnického areálu. K tomu po léta užíval i prostory v horních etážích pavilonu 21. Jeho prvním ředitelem byl MUDr. Lubomír Hanzlíček, DrSc., pozdější profesor psychiatrie na Lékařské fakultě hygienické a autor jedinečné psychiatrické encyklopedie. Psychiatrie byla na této fakultě od počátku 70. let do 80. let přednášena právě ve VÚPSu.

Během své existence ústav poskytl profesní zázemí mnoha zajímavým a významným osobnostem. Kurt Freund, který rozhodujícím způsobem přispěl k pochopení sexuálních deviací, působil později

po emigraci v Torontu. Jaroslav Madlafousek, pokračovatel v práci K. Freunda, byl uznávaným odborníkem v oblasti studia nonverbálního chování. Michael Žantovský, dnes velvyslanec ČR ve Velké Británii a dříve v USA a mluvčí prezidenta republiky, po mnoho let pracoval v laboratoři J. Madlafouska. Z ústavu také vzešli bratři Grofové. Paula Grofa, který nyní žije v Otavě, proslavily zejména studie bipolárních poruch a lithiopropyaxe. Jeho bratr Stanislav působí v Kalifornii a je znám především jako odborník v transpersonální psychologii. Miloš Matoušek, přední odborník v psychiatrické elektroencefalografii, jenž pracoval v EEG laboratoři jak ve VÚPs, tak po revoluci opět v PCP, působil po léta jako profesor

v Göteborgu. Jan V. Volavka byl vědeckým pracovníkem Nathan S. Kline Institute v Orangeburgu ve státě New York; do světového odborného písemnictví se zapsal zejména studii a monografií o násilném chování. Frank Engelsmann, přední psychometrik a metodolog, působil úspěšně na McGill University v Montrealu. Prof. Richard Balon, který do VÚPs přešel z Beřkovic, se stal významným americkým psychiatrem v Michiganu. Pracovníkem ústavu byl i před léty zesnulý známý surrealista Luděk Šváb. V ústavu též působili známí psychofarmakologové Jaroslav Baštecký a Oldřich Vinař. Byl zde rovněž tým aplikované matematiky a biomedicínského inženýrství, k němuž patřil také pozdější ministr školství Petr Vopěnka a manažer Software 602 Ivan Dvořák. Krátce zde také před revolucí pracoval současný šéfredaktor časopisu reflex, Radek Bajgar.

V roce 1990 se VÚPs přejmenoval na Psychiatrické centrum Praha (PCP) a jeho činnost se opět propojila s výukou psychiatrie na 3. lékařské fakultě UK. PCP bylo zároveň bází pro výuku psychologie na této fakultě a podílelo se na výuce neurověd. Ředitel Psychiatrického centra byl zároveň v letech 1990-1997 děkanem fakulty.

V roce 2000 vyvrcholilo desetileté revoluční úsilí mnoha nadšenců v ústavu získáním významné podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které na základě výsledků celostátní soutěže přidělilo PCP projekt „Centrum neuropsychiatrických studií“ (CNS). CNS pokrývalo jako tři hlavní oblasti výzkumu studium patofyziologie mozku, zobrazovací metody (fMR, MRS, SPECT, PET a s tím související neuropsychologické a kognitivní testy), klinickou neurofyziologii a aplikovaný klinický výzkum (neuroendokrinní testy, vztah serotoninového a glycidového metabolismu, kognitivní funkce, prediktory terapeutické odpovědi aj.). Součástí tohoto programu bylo i oddělení PET Nemocnice Na Homolce, Fyziologický ústav AVČR, Ústav normální, patologické a klinické fyziologie 3.LFUK a Oddělení magnetické rezonance IKEM. Projekt CNS skončil spolu s ostatními „centry“ v r. 2011.

Po celá krásná léta společné existence s kolegy v psychiatrické léčebně, z nichž mnozí přešli do léčebny od nás a také naopak, jsme svorně podléhali čarovnému kouzlu bohnického parku s jeho vzácnými jilmy, javory, kleny, buky, dubisky a pozoruhodnou dominantou kostela a

prozkoumávali jsme i jeho okolí s divokým údolím Vltavy, vinoucí se od vinice svaté Kláry do Klecan, kde zjara, s každou novou nadějí, rašily sněženky a petrklíče, kde léto sálalo z rozpálených skal, podzim ohnivě barvil švestkové aleje, a kde zimu vítal sněhobílý příkrov křupající pod nohama. Někteří z nás pamatují bohnický areál ještě jako tradiční rurální léčebnu s rozkvetlými sady před branou, jež se namísto dnešních sídlišť táhly dolů k řece. Cesta z Prahy do práce, to byl výlet za město. Na Kobyliském náměstí se nepřestupovalo na autobus z metra, ale z tramvaje se dvěma vlečňáky s otevřenými plošinami.

Společná historie jak bohnického areálu, tak osudu české psychiatrie, jakož i četná osobní přátelství, učinila z PCP a BN Bohnice vzácně symbiotickou množinu, jež svorně usilovala o transformaci systému péče o duševní zdraví v naší zemi a vzájemně si vypomáhala jak v oblasti péče o nemocné, tak v oblasti vzdělávání, výzkumu, náboru pacientů, konzultací, školení a v každodenním provozu. Vždyť první porevoluční reformní ředitel PL Bohnice, dr. Zdeněk Bašný, přešel do léčebny právě z PCP, odkud vzešli i mnozí reformátoři a zakladatelé Fokusu Jan Pfeiffer a Ondřej Pěch. Ušli jsme společně velký kus cesty, na kterou budou pamětníci jistě v dobrém vzpomínat.

Tato vazba nemohla však těm, kteří se angažují v neurovědním výzkumu na mezinárodní úrovni, zabránit v ambici, motivované mj. i snahou udržet „mozky doma“, získat - tentokrát pro psychiatrii - evropský projekt v rámci jednoho z operačních programů. Stalo se tak de facto v r.2009, kdy jsme o projekt požádali, a de

ciure v r.2011, kdy nám byl v hodnotě 971 mio Kč přidělen Podpisem Rozhodnutí o poskytnutí dotace OP VaVpI. Dotace zahrnuje cenu stavby, přístroje a provoz na první rok (2015).

Ačkoliv srdce nás stále táhlo do Bohnic, podmínkou projektu bylo, že nesmí být v Praze, protože je zamýšlen jako součást „vyrovnávání příležitosti regionů“ a Praha není „eligible“. Proto jsme hledali místo, které splní tuto nepřekonatelnou podmínku EU, ale zároveň bude k „naší léčebně“ co nejbliž. Tak jsme našli pozemky v Klecanech. Následovalo neskutčné martýrium komunikace s českou i evropskou byrokracií, jež trvá dodnes a není mu konec. Jeho absurdita by vydala na celou knihu (možná na to jednou dojde, protože co jsme zažili je naprosto neuvěřitelné a za hranicí jakéhokoli chápání). Po cestě od spuštění projektu k jeho realizaci byl projekt stokrát ohrožen v samých základech a stokrát ještě bude. V této zemi nemá kromě iniciátorů a několika entuziastů nikdo zájem na tom, aby se cíl splnil, aby centrum fungovalo, aby se evropské peníze účelně čerpaly, aby výzkum běžel a aby se výzkumníci vraceli z Ameriky zpátky, nýbrž jen a jen na tom udržet si svou židli, nic nepodepsat, nic neslíbit, nesplnit a všechno hodit na druhé. Přes všechny tyto obtíže (nejdříve se bouřili klecanští občané proti tomu, aby jim ve městě přibýli „narkomani a devianti“, pak zase nestačila čistička odpadních vod, pak nás nechtěli připojit na vodovod, pak se na pozemku našla munice z II. světové války,

pak nás zhrzení „kamarádi“ žalovali a posílali na nás kontroly, revize, prověrky, pokuty, sankce a buzerace) se podařilo stavbu ve třetím kvartále r. 2013 konečně zahájit a ve čtvrtém kvartále 2014 zkolaudovat. Projekt nebyl završen s podporou úředníků a politiků, ale právě naopak, byl na nich vyvzdorován a byl úspěšně dokončen navzdory jejich šikaně a sabotování (nicméně dodnes nejsou vypsaná výběrová řízení na větší přístroje, a to nikoliv naší vinou). Dokončení stavby lze tedy považovat za zázrak, jaký nemá v současných podmínkách této země snad období, a Zlínstavu, který budovu postavil, patří můj hluboký obdiv a dík, i kdyby tam bylo milion závad. To, co dokázali v tak šibeniční lhůtě, v tak nepříznivých podmínkách a za tak málo peněz, je neskutečné.

A tak dne 31. 12. 2014, po 53 letech své existence v areálu bohnické léčebny, VÚPs (PCP) zanikl a transformoval se v Národní ústav duševního zdraví (National Institute of Mental Health) v Klecanech. NUDZ/NIMH má právní kontinuitu s PCP a přejímá všechny jeho závazky. Představuje 13 960 m² nově vybudovaných prostor a plán v něm počítá s uplatněním celkem 279 pracovníků, z toho 203 výzkumníků, 165 studentů všech stupňů a na 20 absolventů Mgr. a Ph.D. studia. Klinika zahrnuje 56 lůžek, ambulanci, několik denních stacionářů, EEG a spánkovou laboratoř, rehabilitaci a pracovní terapii a MNR.

NUDZ je nyní rozčleněn do 7 výzkumných programů (VP):

VP1: NESTAR - Výzkum neurobiologie stárnutí, závislostí a závažných duševních poruch, vedoucí Daniela Řípová

VP2: SPIMPE - Strategické plánování v oblasti duševního zdraví a epidemiologie duševních poruch, vedoucí Petr Winkler

VP3: NMEHBMS - Národní elektronický systém duševního zdraví a monitorování stavu mozku, vedoucí Filip Španiel

VP4: EPCLIRA - Centrum epidemiologického a klinického výzkumu závislostí, vedoucí Ladislav Csemy

VP5: SDACRIND - Poruchy spánku a cirkadiánní rytmy u neuropsychiatrických onemocnění, vedoucí Jana Kopřivová

VP6: ABEP - Aplikovaná elektrofyziologie mozku, vedoucí Martin Brunovský

VP7: CLINIC - Klinické Centrum NUDZ, primář Pavel Mohr

Klíčovým vybavením NUDZu bude Magnetická rezonance 3T, Konfokální laserový skenovací mikroskop, Hmotnostní spektrometr LC/MS, Digitální EEG systém s vysokým rozlišením, Ultracentrifuga a další vybavení laboratoří.

Plně operativní provoz tohoto výzkumného centra inovativní medicíny zaměřené na duševní zdraví je plánován od 1. 1. 2016.

Osobně jsem přesvědčen, že dobudováním NUDZu se sice otevřela zcela nová kapitola vzájemných vztahů s psychiatrickou nemocnicí Bohnice, ale že to bude kapitola stejně dobrá a úspěšná, jako ta předchozí.

...neskutečné martyrium komunikace s českou i evropskou byrokracií...